

ANALIZA GLOBALNIH BILANČNIH TRENDOVA RAZMJENE

1. METODSKE NAPOMENE

Ovaj rad se temelji na analizi salda tekućih platnih bilanci pojedinih velikih globalnih regija, isto tako interesnih i političkih integracija i vodećih gospodarskih nacija suvremenog svijeta. Naime, gibanja i promjene u saldima tekućih bilanci ovdje izabranih entiteta odlučujuće utječu na pravce kretanja globalne razmjene, a samim time i na gospodarsku poziciju pojedinih subjekata u srednjoročnom razdoblju, što omogućuje prosudbe globalnih i parcijalnih sadržaja dimenzija. Tekuća platna bilanca (prihodi i rashodi s inozemstvom) poznat je fenomen i istodobno instrument ekonomske politike i datira iz razdoblja ranog Srednjeg vijeka kada se polazilo od postulata pozitivne platne bilance kao gospodarskog cilja, za što su se zauzimali merkantilisti, a u novijoj povijesti Keynes, u praktičkoj uporabi pak Japan i Kina u razdobljima gospodarske ekspanzije. Nasuprot tezi o suficitu kao pozitivnoj komponenti sustava stajali su klasičari ekonomske misli, kao i neoklasici, koji su tvrdili kako svaki poen plusa u toj bilanci predstavlja gubitak za nacionalno bogatstvo s obzirom na to da taj segment sustava predstavlja beskatmatno financiranje inozemstva. Praktična su iskustva pokazala da pozitivan saldo ove bilance odgovara gospodarskoj ekspanziji, dok suprotno u razdobljima recesije, ili pak niskog rasta, prevladava ideja o bilančnoj ravnoteži.

Sukladno praktičnim iskustvima saldo tekuće platne bilance u ovom radu se temelji na razdoblju 2007.-2014., s tim što držim kako je relevantne zaključke o njenoj poziciji i realokaciji, te utjecaju na globalne gospodarske odnose moguće s velikom pouzdanošću koristiti za razdoblje do 2025. godine.

Analiza i projekcija tekuće platne bilance razumljivo ne može predstavljati isključivi analitički instrument u prosudbi budućih trendova, međutim u kombinaciji s dodatnim makroekonomskim indikatorima ona ipak omogućuje u velikoj mjeri pouzdane prosudbe, što kod drugih pokazatelja nije slučaj. Podaci koji se u ovom radu koriste temeljeni su na statistikama globalnih institucija (IMF, IBRD; ECB i druge).

2. KRETANJA U RAZDOBLJU 2007.-2014.

U razdoblju 2007.-2014. došlo je do pada obujma međunarodne razmjene-globalni je suficit tako smanjen s 1490 na 1223 mlrd. USD, ili za 18%, dok je istodobno deficit također smanjen s 1222 na 874 mlrd. ili za 29%. Pokazatelji impliciraju značajnu kontrakciju vrijednosti, što omogućuje zaključak o tome kako je u tih sedam godina došlo do izrazite deglobalizacije svjetskog gospodarstva. U strukturnom su pogledu (prema već spomenutim entitetima) nastupile sljedeće promjene:

	mlrd. USD			
	2007.	2014.	Razlika	
SAD	-719	-390	329	
Amerika	9	-175	-166	
Izvoznici nafte	423	299	-124	
Kina	353	210	-143	
Japan	212	24	-188	
Azija brzor	185	233	48	
Ostatak svijeta	-144	-135	9	
Sj. Europa	317	367	70	
Južna Europa	-278	70	208	
Velika Britanija	81	-174	-215	

Napomena: Svako smanjenje salda u negativnoj bilanci predstavlja bilančnu pozitivu, međutim svako smanjenje salda u pozitivnoj bilanci predstavlja bilančnu negativu; povećanje pozitivnog salda povećava bilančnu aktivu, a povećanje negativnog pasivu.

Vidljivo, struktura globalnog gospodarstva prema rasporedu udjela vanjskotrgovinskih salda pojedinih globalnih područja i zemalja nije se tendencijski izmijenila u promatranom razdoblju, međutim udio salda pojedinih grupacija doživio je značajne promjene. Neprijeporno SAD su izvršile golemu kontrakciju svog negativnog salda, što naravno ima značajne implikacije na svjetsko gospodarstvo u cijelosti. Istodobno Kina kao vodeća zemlja svjetskog gospodarstva, mjereno po utjecaju na rast, također je osjetno smanjila svoj pozitivni saldo razmjene, međutim Sjeverna je Europa nastavila s rastom salda premda značajno usporenim tempom. Upada u oči kako je J. Europa promijenila negativan u pozitivan saldo i to u iznosu koji je nadmašio sve ostale primjere. Također je indikativan i saldo V. Britanije koji je od pozitivnog prerastao u ekspanzivan negativni saldo (BREXIT je moguće značajnim dijelom objasniti tim saldod budući da V. Britanija ostvaruje pozitivan saldo s zemljama izvan EU-a). Polazeći od strukture razmjene globalnog gospodarstva po pojedinim grupacijama i u cijelosti, moguće je izvesti zaključak kako će se buduća gibanja glede razmjene nastaviti, ali smanjenim tempom, što će zasigurno utjecati na globalu gospodarsku sliku svijeta u nastupajućem srednjoročnom razdoblju. Potpuno je izvjesno kako će se rast u sljedećem gospodarskom ciklusu u puno većoj mjeri temeljiti na internim potencijalima i ciljevima, sukladno tome vrlo je velika vjerojatnost kako će taj rast imati sekularna obilježja. Uz spomenuto valja istaknuti kako će u nastupajućem srednjoročnom razdoblju doći i do promjena u intervalutarnim relacijama. Naime snažna kontrakcija platnobilančnog salda SAD-a rezultirala je rastom intervalutarne vrijednosti dolara, međutim takvu poziciju dolara teško je očekivati u nastupajućem srednjoročnom razdoblju. Nije moguće pretpostaviti kako će SAD ostvariti reindustrijalizaciju u srednjoročnom razdoblju i samim tim istodobno povećati konkurentnost, realnija je prosudba kako će morati odstupiti u jednom od tih dvaju ciljeva, (najvjerojatnije visoke intervalutarne pozicije dolara). Sljedeće razdoblje donijet će sa sobom i nastup Kine na monetarnoj sceni i redefiniciju odnosa u IMF-u - sadašnji pariteti DTS-a (dolar 42%, euro 31%, yen 11%, funta 8% i yuan 8%) neće se više moći održavati. Razumljivo samim se time otvara pitanje primjene monetarnog činitelja u nastupajućem razdoblju. Povijesna iskustva govore kako se na nedefiniranoj globalnoj valutnoj platformi obično razvijaju valutni antagonizmi i rađaju valutni ratovi.

3. KINA

Premda je kriza (ekonomska) svjetskog gospodarstva počela financijskom krizom u SAD-u, njen tijek i njeno globalno obilježje pokazali su kako u središtu krize stoji strukturni problem (Samuelson, Krugman) koji je posebno došao do izražaja na primjeru Kine čiji potencijali odlučujuće (trećinski) utječu na globalni gospodarski rast. Naime, Kina je svoj gospodarski rast od oko 10% u razdoblju do krize smanjila programirano na 6%, odnosno najavila je u sljedećem razdoblju upravo na takvoj razini fiksirani rast. Razloge tom zaokretu treba tražiti u padu njene konkurentnosti na svjetskom tržištu (ekspanzivni rast internih troškova izazvan rastom potrošnje, socijalnim, vojnim i ekološkim razlozima), ali i kontrakcijom globalnog gospodarskog rasta prikazano u prethodnoj tablici. Neprijeporno, kineska gospodarska politika, što je već i potvrđeno, smanjenjem uvozne komponente odlučujuće utječe na globalnu ponudu na dva načina: obara cijenu sirovina i energije kao uvoznih sadržaja te istodobno povećava cijenu izvoznih, mahom visokotehnoloških proizvoda (terms of trade). Tim učinkom kompenziraju se gubici nastali smanjenjem stope gospodarskog rasta. Potrebno je istaknuti kako je mjereno čak prema paritetu unutarnje kupovne moći Kina danas ispred SAD-a, što znači kako je njeno tržište najveće na svijetu. Uz to Kina je uspjela održati stabilan valutni tečaj. Naime, Kina je održala devizne pričuve u vrijednosti od oko tri tisuće milijardi dolara, što je upravo politiku njenog stabilnog tečaja potvrdilo. Naime, svi napadi na yuan u proteklih desetak godina razbili su se na deviznim pričuvama koje je Kina imala u proteklih desetak godina (šest tisuća mlrd. dolara). Istodobno ona postaje najveći svjetski financijer budući da kreditira brojne dužničke zemlje a konačno i sam IMF. Međutim ono što do sada nije zabilježeno jest potencijalno rastući utjecaj Kine na stabilnost američkog dolara, što ona u međuvalutnim konfrontacijama do sada nije s većim ambicijama koristila. Ukoliko to ocijeni oportunistički, Kina već danas može otvoriti proces istiskivanja dolara kao svjetske valute i njegovu zamjenu yuanom (treba podsjetiti kako monetarna supremacija

prema dosadašnjim povijesnim iskustvima redovito prerasta u vojnu). Upravo zbog svega rečenog globalna se cjenovna scena u sljedećem srednjoročnom razdoblju može prognozirati deflacijskom budući da Kina ima veliki prostor za manevar u realnom kao i u valutnom području svjetskog globala. Kineska strategija najviše je već danas pogodila zemlje proizvođače sirovina i energije, u budućnosti njihova će pozicija biti omeđena opisanim kineskim potezima, što ovim najsiromašnijim zemljama svijeta prijeti teškim socijalnim napetostima pa i erupcijama. Istodobno utjecaj Kine na tehnološki trend i razvoj čini je u određenom pogledu arbitrom te scene na kojoj ona zajedno s Njemačkom i zemljama Dalekog istoka diktira tempo rasta razvijenih zemalja. Blok tehnološki moćnih zemalja danas je strukturiran oko Kine, dijela europskih zemalja i dalekoistočnih zemalja, dok blok sirovinski orijentiranih zemalja počiva na integraciji SAD-a, naftnih i sirovinskih zemalja i u stanovitoj političkoj varijanti Rusije.

4. SAD

SAD su kao odgovor na krizu 2008., poučene iskustvom iz 30-ih godina odgovorile ekspanzivnom monetarnom politikom i forsiranom potrošnjom te supstitucijom uvoznog sadržaja (nafta). Rezultati su bili spektakularni - u razdoblju od desetak godina gospodarski je rast povećan od negativnog na gotovo 3%, dok je istodobno deficit tekuće platne bilance smanjen s oko 6% na svega 3%. Međutim opisani su trendovi doveli do jačanja dolara te nastavno do pada konkurentnosti američkog gospodarstva u situaciji kada je predloženi model iscrpio svoje mogućnosti i zaprijetio inflacijom. Naime SAD su se zbog dugotrajne deindustrijalizacije (udio prerađivačke industrije u BDP-u pao je na svega 11%) našle pred teškim strukturnim problemom budući da u proteklom desetljeću uslijed deindustrijalizacije njihova proizvodnost nije rasla, a to je razumljivo značilo i stagnaciju profita te platnobilančni deficit. Teško je stoga pretpostaviti da će ulagači, sagledivo u srednjoročnom razdoblju, ulaziti ozbiljnije u industrijske investicije, odnosno isto tako da će se ostvariti realokacija domaćeg kapitala iz inozemstva. Dovoljno je navesti kako aktualno udio investicija u BDP-u u SAD-u iznosi 18%, dok je taj udio u Kini 48%. Takav raskorak rijetko je zabilježen u tržišnim ekonomijama suvremenog svijeta on govori o vremenskom raskoraku koji se odnosi na gotovo cijelu povijesnu epohu. Istodobno, kao što smo iz strategijskih odrednica Kine vidjeli, neće biti omogućen rast energenata i sirovina a samim tim i njihovih cijena za što su SAD zainteresirane. U opisanoj činjenici moguće je možda i nazrijeti približavanje američke politike Rusiji i želja da se zajednički završi rat na Bliskom Istoku, stvori novi OPEC odnosno uspostavi široka koalicija prema Kini. U tako zamišljenoj konstrukciji računa se i na široku potporu zemalja proizvođača sirovina i nafte čije devizne pričuve vidjeli smo preko računa salda platnih bilanci brzim tempom kopne.

5. EUROPSKA UNIJA

Ova integracija i dalje se nalazi pod snažnim diktatom precijenjenog eura. Zemlje tzv. sjevernog područja Europe ostvaruju i dalje povoljne rezultate premda i ovdje izvoz pomalo slabi. Potpuno je prepoznatljivo kako je to područje, poglavito Njemačka, snažno konvergira kineskoj opciji, štoviše kako čine njenu globalno integralnu sastavnicu. Istodobno zemlje Južnog područja snažno povećavaju izvoz i smanjuju uvoz stvarajući eurske bilančne viškove pretvarajući istodobno euro u svojevrsni povijesni fetiš. Gospodarska pak situacija dijametralno je suprotna, naime upravo te zemlje nalaze se pred ekonomskim i demografskim krahom dok im izbjeglički val kuca sve snažnije na vrata. Evidentno europska gospodarska struktura je neodrživa, ali uz snažni euro i sve dalje od rješenja. Naime, zemlje Sjevera jačanje eura morat će prihvatiti kao *conditio sine qua non* funkcije sustava, ali one će sve teže moći nametati ekonomsku politiku jakog eura zemljama Juga. Neprijeporno zemlje EU-a morat će autonomnim odlukama mijenjati ekonomsku politiku ne bježeći i od solucije napuštanja eura ili pak njegovog viševarijantnog rješenja. Primjetno je kako različiti fondovi u okviru EU nemaju strategijsku funkcionalnost, odnosno kako je potrebna odgovarajuća organizacija (bankovni koncept) kojom bi se formirala snažna razvojna institucija (banka, fond). Nastale globalne okolnosti otvaraju perspektivu EU, međutim njene odluke moraju biti integralne u okviru jedinstvenog tržišta.

6. VELIKA BRITANIJA

Krizu rasta ova je integracija riješila forsiranjem potrošnje i ekspanzivnom monetarnom politikom. Međutim potpuno deindustrijalizirana zemlja i sa znatno sniženom gospodarskom konkurentnošću lišena prednosti prirodnih resursa nije uspjela održati vanjsku stabilnost pokrivajući upravo uvoznim sadržajem narasle potrošne potencijale i na njima temeljen gospodarski rast. Njen izlazak iz EU-a teško joj može donijeti potrebne prednosti, tim više što je i do sada u okolnostima korištenja funte i otvorenog europskog tržišta uspjeh izostao. Engleska funta zasigurno će se suočiti sa stalnim devalvacijskim pritiscima, što onda može zaprijetiti bijegom kapitala i daljnjim produblivanjem duga. Istodobno je teško očekivati kako će duboki strukturni problemi moći biti riješeni monetarnim manevrima. Također ova će se stara integracija susretati sa sve većim interesnim raskorakom njenih članica.

7. ZAKLJUČNO

Globalna slika svijeta gledano prema reprezentativnim integralnim područjima, što je u ovoj analizi učinjeno, pokazuje kako je svjetsko gospodarstvo ušlo u proces deglobalizacije, koji se potvrđuje uspoređenijim gospodarskim rastom i svim posljedicama koje taj proces prate, također kako se radi o sekularnom rastu kao njegovoj konstanti, ali i o rastu koji ima naglašena obilježja veće globalne ujednačenosti. U novonastalim okolnostima dolazi do vidljive bipolarizacije odnosa moći između tehnološkog bloka koji čine Kina i dalekoistočne zemlje te Njemačka, i bloka sirovinskih i naftnih zemalja na čelu s SAD i proizvođačima nafte. Upravo zbog tih političko–ekonomskih blokova vrlo je teško ocijeniti intenzitet i pravce gospodarskih odnosa u nastupajućem globalnom svijetu. Valja se nadati upravo zbog tragičnih događaja iz prošlosti kako geopolitičke reference neće determinirati svijet globalne ekonomije, već je s većom pouzdanošću moguće očekivati upravo obrnuti slijed događaja.